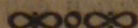
Anarchisme en Geweld

door

Ds. N. J. C. Schermerhorn.

Het is den vijanden van het anarchisme gelukt om de verkeerde meening, dat anarchisme en geweldpleging ten nauwste verbonden zijn aan elkander, bij de groote meerderheid der menschen ingang te doen vinden. Deze meening is met bewustheid opzettelijk verbreid; daarbij is uitgegaan van het bekende voorschrift: „laster, laster steeds, er blijft altijd wat van hangen."

Het is niet het anarchisme alleen dat hiervan de dupe is geworden en nog immer de dupe is. Het deelt dit lot met alle nieuwe stelsels, met alle nieuwe levensbeschouwingen, met alle nieuwe maatschappelijke theoriën, welke in den loop der tijden zijn gepredikt. Ook de Christenen werden in den tijd, toen ze nog een kleine, revolutionaire groep vormden, gelasterd en verdacht gemaakt en hunne levensopvatting werd als gevaarlijk gebrandmerkt.

Er is ten allen tijde heel wat geduld noodig geweest om de verkeerd beïnvloede openbare meening te veranderen en te winnen.

Dat dit nog steeds zoo is, daarvan weten de anarchisten te spreken!

Wij kunnen het streven om eene beweging als de anarchistische, of welke andere ook, door laster te schaden of zoo mogelijk geheel te dooden, verachtelijk vinden, niettemin moeten wij erkennen dat dit streven alleszins verklaarbaar is. Daar is steeds een klasse van menschen, welke niet vraagt „wat is waarheid", maar slechts „wat is mijn voordeel, mijn belang". En 't is deze klasse van menschen, welke ook het anarchisme heeft belasterd; zij heeft in het doordringen der anarchistische ideeën gezien een bedreiging voor haar macht, den ondergang van haar glorie en grootheid; zij heeft gevoeld, dat, wanneer deze ideeën werden aanvaard door de menschheid, daarmee zou worden ingeluid het tijdperk, waarin niet meer de geknechte en uitgebuite massa tot haar zou opzien met den blik van den gedweeën slaaf, maar zich zou verheffen in fier besef van eigenwaarde, opeischend haar volle levensrecht. Was er dan wel een beter middel denkbaar om die massa zelfs van de kennismaking met het anarchisme af te honden, dan haar afschuw in te boezemen daartegen? En kon dit doel beter worden bereikt dan door de anarchisten voor te stellen als een bende boosdoeners, wier liefste begeeren was koningen en keizers overhoop te steken en het anarchisme als geweldstheorie? De heerschers houden nu eenmaal niet van redeneering en principieele bestrijding, dat schijnt in strijd met hunne waardigheid; zij vreezen daarbij zeer terecht dat de belangstelling der massa zou kunnen worden gewekt en haar de oogen zouden worden geopend en daarom gebruiken ze liever het beproefde wapen dat den naam van laster draagt.

En zij hebben 't gehanteerd met buitengewoon succes!

De heerschende klasse heeft het voortdurend herhaald, dat de anarchisten menschen zijn, die met ge-

weld alles wat groot en voornaam is, willen vernietigen, die verwarring willen en wanorde. En wanneer een aanslag werd gepleegd op een of ander regeeringspersoon, dan stond zij onmiddelijk gereed al haar „diepgevoeld" afgrijzen daarover te uiten; zij, de huichelachtige klasse, welke nooit terugdeinsde voor de gruwelijkste misdaden, wanneer het ging om haar macht te behouden; zij, welke het geweld tot Recht proklameerde!

Zóó is het gekomen, dat zich een bepaalde meening vestigde bij de groote massa, een meening welke aan het anarchisme vijandig is en dit is wel heel wonderbaarlijk als wij daarbij bedenken dat die zelfde massa juist door *geweld* gehouden wordt in den toestand van de diepste ellende.

Nog iederen dag kunnen wij opmerken, dat deze meening bestaat en waarlijk niet alleen bij de *domme* massa, niet alleen bij oude bakers of hofjesdames. Het is mij persoonlijk overkomen dat iemand behoorende tot de intellectueelen, een lid der Tweede Kamer in Nederland, toen ik aan hem werd voorgesteld als anarchist, deze woorden sprak: „met iedereen kan ik redeneeren, maar met menschen, die door het lot uitmaken, wie een moord moet doen, valt niet te praten."

Juist hierom is het van belang om de vraag te behandelen of inderdaad anarchisme en geweld bij elkaar behooren of anarchisme principieel het geweld aanvaardt.

Wat beoogt het anarchisme?

Ondanks alle verschillen welke bestaan bij de bekende wetenschappelijke vertegenwoordigers, kunnen we wijzen op deze overeenkomst, dat zij allen willen een maatschappij zonder regeering, zonder heerschers.

Zij streven naar een samenleving, waarin niet meer enkele personen of een klasse haar wil en wet aan de rest der menschen vermag op te leggen. Zij willen redelijke verhoudingen van menschen tegenover menschen.

Het anarchisme gaat derhalve uit van de erkenning van de souvereine rechten van den individu. Vandaar de uitdrukking: „anarchie is autarchie" of m.a.w. afwezigheid van regeering beduidt: zèlfregeering. Het anarchisme predikt de individueele vrijheid. Bakunine zegt: „Mijn vrijheid, of wat hetzelfde beteekent, mijn waardigheid als mensch, bestaat daarin, dat ik als mensch gerechtigd ben geen ander mensch te gehoorzamen en slechts volgens eigen overtuiging te handelen".

Ieder, die een weinig nadenkt, zal onmiddellijk inzien, dat dus het anarchisme steunen moet op een bepaalde opvatting omtrent het wezen van den mensch. Het moet aannemen dat de mensch in *wezen* geschikt, ja voorbestemd is voor een vrije samenleving. Deze opvatting nu is in lijnrechten tegenspraak met de nog vrijwel algemeen heerschende, welke door moralisten en godsdienstpredikers sedert eeuwen is gepropageerd, n.l. deze dat de mensch van nature geneigd is tot alle kwaad, dat hij lust heeft in de boosheid, behagen schept in het leed zijner naasten. En het is op grond van deze opvatting dat betoogd wordt dat zonder regeering en wetten en geweld om de wetten te handhaven een samenleving van menschen niet mogelijk is. Het ligt niet binnen het bestek van deze beschouwing om hierop uitvoerig in te gaan; ik hoop in een ander artikel dit te kunnen doen. Ik wil echter deze opmerking maken: als inderdaad de mensch zoo slecht is, dan is het dubbel gevaarlijk om anderen macht te geven, want dan zullen ze er persé misbruik van

maken. Immers men kan toch niet veronderstellen dat juist de machthebbers een uitzondering op den algemeenen regel zouden maken.

Ik stel derhalve vast, dat het anarchisme uitgaat van eene opvatting omtrent het wezen van den mensch, welke geheel verschilt van de algemeen gangbare, van de traditioneele, die door de groote massa gewoonlijk zonder eenige kritiek wordt aanvaard.

Deze opvatting zegt o.a. dat de mensch een sociaal wezen is en dat in hem aanwezig is de drang om zijn soortgenooten te steunen, te helpen. Het is Kropotkine, die in zijn boek „Wederkeerig dienstbetoon" een belangrijke bijdrage heeft geleverd voor het wetenschappelijk anarchisme en een sterk argument vóór deze opvatting.

De mensch is niet het wilde dier, dat door anderen in bedwang moet worden gehouden, maar een redelijk wezen, dat *verleugend* is.

Het anarchisme nu beoogt een samenleving met redelijke verhoudingen, d.w.z. verhoudingen, die den mensch als redelijk wezen niet vernederen en dat zijn de zoodanige slechts, welke hem niet verhinderen om zichzelf te zijn. De persoonlijke vrijheid moet vóór alles worden geëerbiedigd.

Zedelijke verhoudingen nu worden niet door geweld bepaald.

Geweld, in 't bizonder het geweld in zijn georganiseerden vorm, staande in den dienst van den staat, is ten allen tijde noodzakelijk geweest om *on*redelijke, *on*rechtvaardige verhoudingen te bestendigen.

De overweldiger, de uitbuiter, de heerschende klasse heeft behoefte aan het geweld om zich te handhaven. Daarom kàn de bestaande maatschappij het geweld niet missen. Daarom is er ook zulk een gebrek aan

sympathie voor het anti-militarisme bij de bourgeoisie. Zij gevoelt — bij allen afkeer voor den oorlog, welke zij heeft — intuïtief dat ze het militarisme niet kan missen om zich te handhaven en dat ze ten allen tijde moet kunnen beschikken over de geweldsmiddelen om de geknechten, die zouden pogen zich vrij te maken, te bedwingen.

Het anarchisme echter vóóronderstelt gansch andere economische toestanden; het is ondenkbaar zònder communisme, met betrekking tot den bodem en de productiemiddelen. Waartoe zou dàn het geweld moeten dienen? Er is géén onderdrukking meer en géén uitbuiting; er is géén heerscher en géén beheerschte; géén meester en géén knecht. Er is gelijkheid voor allen. Het levensrecht van ieder wordt erkend.

Een toestand van anarchie sluit het geweld volkomen uit, omdat het ten eenenmale overbodig is. Hoe we ons dezen toestand denken, kunnen wij thans buiten beschouwing laten; een vraag, waarmede wij ons echter wel hebben bezig te houden is deze: Wanneer het anarchisme principiëel het geweld uitsluit, mag dan de anarchist om zijn ideaal te verwezenlijken van geweld (dat is dus de erkenning van macht boven rede) gebruik maken?

Als algemeenen regel aanvaarden we, dat wie de rede tot heerschappij wil brengen in de menschelijke verhoudingen, niet anders dan langs redelijken weg zijn doel moet trachten te verwerkelijken en de redelijke weg is die der overtuiging. Door overtuiging moeten de menschen worden gebracht tot het inzicht, dat anarchie de hoogste vorm van samenleving is, dat een anarchistische samenleving de gelegenheid opent voor de opperste ontwikkeling van individu en gemeenschap en het grootste geluk waarborgt. Deze overtuiging

moet doorwerken en naarmate dit gebeurt, naar die mate ook zal uit deze maatschappij de nieuwe, vrije samenleving opgroeien.

In dit groeiproces zullen echter de schokken niet afwezig blijven. Want er is niet alleen de wet van den vooruitgang, er is ook de wet der traagheid, welke overal in de natuur zich doet gelden. Wanneer een idee een groot deel der menschen geestelijk heeft gerevolutioneerd, wordt de noodzakelijkheid geboren, dat deze idee ook de daaraan tegenstrijdige verhoudingen en toestanden herschept. En dan komt 't conflict. Uit conservatisme, uit eigenbelang verzet zich tegen die herschepping de klasse, welke zich als heerschende, uitbuitende klasse wil handhaven. En deze klasse zal daarbij niet aarzelen zich van de haar ter beschikking staande geweldsmiddelen te bedienen. Wat moet dan worden gedaan door de dragers der nieuwe idee?

Laat ik een concreet geval stellen.

Het proletariaat is gekomen tot het besef dat grond en productiemiddelen moeten worden gemaakt tot gemeenschappelijk eigendom. Het wil de bezittende klasse onteigenen. Het stelt zich in 't bezit van den bodem en van de fabrieken. Het stoort zich niet meer aan de wetten, die den eigendom beschermen — wat gebeurt er dan? Dan zal de bezittende klasse met geweld zich verzetten. Moet het proletariaat dan van zijn pogen afzien? Zich laten dooden zonder verzet?

Neen, dan zal het zich ongetwijfeld verdedigen.

Mag dit? Kunnen wij dit als redelijke menschen goedkeuren?

Ik antwoord zonder eenigen twijfel: Ja!

Er kunnen ten allen tijde omstandigheden voorkomen, waarbij het hooger is een algemeend-geldend

principe *niet*, dan het *wel* toe te passen. Ik keur principieel de leugen af, maar ik kan mij niettemin denken, dat leugen soms hooger staat dan waarheid. Wanneer ik door een leugen een menschenleven kan redden, zou het *verkeerd* wezen waarheid te spreken.

Zoo keuren wij geweld af, maar soms zal het geweld boven de geweldloosheid moeten worden aanvaard.

Niets is absoluut goed of absoluut slecht in dien zin dat het niet in zijn tegendeel zou kunnen verkeeren. Het algemeen goede kan onder bijzondere omstandigheden slecht zijn en omgekeerd. Dit doet echter niets af aan onze algemeene verwerping van het geweld.

Als anarchisten stellen we boven het geweld de rede.

Juist echter, omdat we weten, dat gewelddadige conflicten in de toekomst onvermijdelijk zullen wezen, trachten we zooveel mogelijk het militarisme te ondermijnen.

Eens komt de tijd der sociale revolutie. Eens zal deze maatschappelijke wanorde door orde moeten worden vervangen. De handhavers der wanorde d.w.z. van het kapitalisme zullen daarbij steunen op het leger. Maar als dit leger onbetrouwbaar is, als dit leger voortdurend kleiner wordt, omdat 't aantal dienstweigeraars groeit?

Wat dan? Het is haast te mooi om er aan te denken. En toch zal het dien weg opgaan. De redelijke mensch kàn niet anders. Daarom zal de intensieve anti-militaristische propaganda van zoo groote beteekenis blijken voor den strijd, die eens zal komen. Zij zal het geweld als middel om 't doel te verwezenlijken tot een minimum terugbrengen.

N. J. C. SCHERMERHORN.

Overgenomen uit MORGENROOD, uitgave van G. Rijnders,
Fred. Hendrikstraat 28, Amsterdam.

Uitgave van P. VAN DER LEUR, Deventer.